

ОСОБЛИВОСТІ ПОСВІДЧЕННЯ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ.

В багатьох країнах Європи (Франції, Іспанії, Італії, Угорщини тощо) практика посвідчення такого виду заповіту як «секретний» (таємний або закритий) існує вже довгий час. В Україні посвідчення секретного заповіту стало можливим лише з прийняттям нового Цивільного кодексу, який набрав чинності з 1 січня 2004 року. Головна мета створення інституту секретного заповіту в Цивільному кодексі України полягає в тому, щоб максимально захистити таємницю заповіту.

Секретний заповіт за процедурою складення, оформлення та нотаріального посвідчення суттєво відрізняється від загальноприйнятих заповітів, які були раніше і які й зараз складаються у переважній більшості. Оскільки статтею 1249 Цивільного кодексу України прямо не передбачено форму такого заповіту, то вважається, що він підпорядковується загальним нормам про форму та зміст заповітів, які передбачені цим кодексом, та на нього поширюються правила щодо форми заповіту (ст. 1247 Цивільного кодексу України). Посвідчити такий заповіт має право лише нотаріус.

Зміст Цивільного кодексу України дає підстави визначити секретний заповіт як розпорядження спадкодавця, яке визначає долю належного йому майна та містить вказівки немайнового змісту, зроблене у письмовій формі і підписане ним особисто. Також у ньому має бути зазначено місце і час його складання. Цей заповіт посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом.

Нотаріус повинен роз'яснити заповідачу, що текст такого заповіту має бути викладений таким чином, щоб розпорядження заповідача не викликало неясностей чи суперечок після відкриття спадщини (підпункт 3.2 пункту 3 глави 3 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 (далі - Порядок).

Оскільки, згідно з положеннями цивільного законодавства секретний заповіт посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом, ця нотаріальна дія має свою специфіку. Необхідно зазначити деякі моменти, які дозволяють уникнути можливих непорозумінь, що ведуть до визнання такого заповіту недійсним. По-перше, нотаріус має ознайомити заповідача з тими елементами заповіту, які мають бути в ньому відображені (це склад майна, що заповідається, найменування осіб, до яких за волею заповідача має перейти спадщина, частки у спадковій масі, які вони мають отримати, тощо).

Також нотаріус має пересвідчитись у тому, що заповідач знає про необхідність наявності цих елементів і вони є в секретному заповіті, що з'ясовується зі слів особи. Отже, зміст секретного заповіту при таких діях залишається невідомим нотаріусу, що відповідає вимогам Цивільного кодексу України.

У той же час зроблене застереження дає певні гарантії того, що зміст секретного заповіту відповідає вимогам, які законодавство висуває до його дійсності. Тому нотаріусу, який буде посвідчувати секретний заповіт, слід звернути увагу заповідача на можливість виконання умов заповіту спадкоємцями. Так, якщо в заповіті будуть зазначені умови, які навряд чи

можливо виконати і виконання яких ще складніше перевірити (наприклад, розвіяти прах спадкодавця десь над морем або над горами та ще в якомусь конкретному місці та в конкретний спосіб: з гелікоптера, літака тощо), це значно ускладнить для спадкоємців отримання спадщини. Тому заповідач має скласти заяву про те, що нотаріус ознайомив його з правилами складання секретного заповіту та з пунктами, які повинні бути в ньому, та підписати її.

Секретний заповіт подається нотаріусу особою, яка його склала, у заклеєному конверті. На цьому конверті має бути особистий підпис заповідача. Якщо підпис на конверті проставлений не в присутності нотаріуса, то заповідач повинен особисто підтвердити, що підпис на конверті зроблений ним. Нотаріус ставить на конверті, в якому знаходиться цей заповіт, посвідчувальний напис про посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту, а також скріплює його печаткою, в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує. На конверті зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, дата народження заповідача і дата прийняття на зберігання цього заповіту. Про прийняття секретного заповіту на зберігання нотаріус може видати заповідачу за його бажанням відповідне свідоцтво.

Незважаючи на те, що в статті 1249 Цивільного кодексу України зазначено про посвідчення секретного заповіту нотаріусом, в цьому випадку нотаріус не посвідчує секретний заповіт, а лише засвідчує підпис заповідача на конверті з заповітом і приймає його на зберігання. Відомості про посвідчення секретного заповіту підлягають внесенню до Спадкового реєстру.

Якщо наміри заповідача змінилися і він бажає скасувати свій заповіт, достатньо подати заяву і отримати назад свій конверт із секретним заповітом. При цьому підпис заповідача на заяві про скасування секретного заповіту має бути нотаріально засвідченим. Відповідно до статті 1255 Цивільного кодексу України та статті 8 Закону України «Про нотаріат» нотаріус не має права до відкриття спадщини розголошувати відомості щодо факту складення заповіту, його змісту, скасування або зміни заповіту.

Після отримання достовірної інформації про смерть спадкодавця наступним кроком буде призначення нотаріусом дня оголошення секретного заповіту. Про це він повідомляє членів сім'ї та родичів відповідним листом, якщо місцезнаходження їх відоме, а якщо невідоме - шляхом відповідного оголошення у друкованих засобах масової інформації.

Нажаль, Цивільний кодекс України та інші законодавчі акти не встановлюють перелік таких засобів масової інформації. Тому, у випадку складання секретного заповіту нотаріусу надзвичайно складно визначити, навіть, приблизне коло можливих спадкоємців, так як заповіт може бути складений на користь осіб, що не входять до близького оточення спадкодавця, або ж на користь юридичних осіб чи держави. А без повідомлення зацікавлених осіб про оголошення секретного заповіту нотаріус не праві оголошувати його зміст.

Надалі, в присутності заінтересованих осіб і двох свідків нотаріус відкриває конверт, у якому зберігається заповіт, і оголошує його. Про оголошення заповіту складається протокол, який підписують нотаріус і свідки. У протоколі зазначаються: дата, час та місце його складання; дата посвідчення та прийняття на зберігання секретного заповіту; прізвище, ім'я по батькові осіб,

присутніх при оголошенні, у тому числі свідків; відомості про повідомлення осіб, які не з'явилися на оголошення секретного заповіту або відомості про повідомлення в друкованих засобах масової інформації; стан заповіту (закреслені місця, поправки, недоліки); стан конверта, в якому знаходився заповіт, а також до протоколу записують весь текст заповіту.

У разі неможливості визначення з тексту секретного заповіту справжньої волі заповідача щодо розпорядження майном після його смерті, нотаріус роз'яснює заінтересованим особам право на тлумачення тексту заповіту. Тлумачення спадкоємцями змісту секретного заповіту має відбуватися за їх спільною згодою, про що зазначається у протоколі. У протоколі зазначається попередження нотаріусом свідків про відповідальність за шкоду, заподіяну ними внаслідок розголошення відомостей, які стали їм відомі у зв'язку з оголошенням секретного заповіту. Також в протоколі можуть бути зазначені інші істотні обставини оголошення заповіту.

Якщо заінтересована особа, що належним чином була повідомлена про день оголошення секретного заповіту, на оголошення не з'явилася, нотаріус оголошує зміст секретного заповіту тим особам, які з'явилися. У разі з'явлення заінтересованої особи після оголошення заповіту нотаріус ознайомлює її з протоколом оголошення секретного заповіту, про що робить відповідну відмітку, яка підписується також цією особою. Секретний заповіт після оголошення залишається в справах державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса.

Така форма заповіту, як секретний, має на меті максимальне збереження конфіденційної інформації та таємниці волевиявлення громадянина щодо розпорядження своїм майном на випадок його смерті. Це безумовно позитивний фактор для обрання саме такого виду заповіту. Але існує вірогідність того, що зміст секретного заповіту, складеного самостійно громадянином, не обізнаним в законодавстві, може принципово суперечити законодавству, мати розбіжності, суперечливості у трактуванні його змісту, що призведе до можливих ускладнень при реалізації цього заповіту при відкритті спадщини.

А тому перед складанням такого заповіту краще звернутися до нотаріуса для отримання консультації, як це правильно зробити, щоб в подальшому не виникали проблеми у спадкоємців із оформленням спадкових прав.

Восьма київська державна нотаріальна контора